

AI Literacy Workbook (gn)

MOMBE'U PORĀ: KO KUATIA OÑEMOÑE'Ē ÑEMBOSAKĀ REHEVE

Ko tembiapo avañe'ēme ojejapo ndahekoveiha yvateguiete. Tatachĩ ñe'ē ñemoñe'ē ha ñemomarangatu ikotevẽ. Tatachĩ ñe'ēnguera ombojera ikatu oñehundi térã oñemoĩkuri'y. Ningo tatachĩ ñe'ēnguera renondeguarã ñepyrũ, eipururu ha emoingove.

Tatachĩ ñe'ē, ereipuka tatachĩ ñe'ē térã erero kuatia rehe. Eiporavo PR eikaruséta haguã térã emyasái umi ñe'ē ndoikoivéima: <https://github.com/robertmccallnz/ai-literacy-for-families>

AI Ñemoarandu Tovajámi ha Mitãrusu-ndive

Apopyvaguasu Ñemba'apo

Apopyvaguasu oñemboguata haguã ombotupyry 6-arapokõi ñemoarandu.

Apopyvaguasu rehe oĩva

1. **Óga AI Acuerdo** — ñemombyhypy po'a-sección, ñe'ėkuaaty rambueve (*eiporu Arapokõi 5-me*)
2. **SIFT Apopyvaguasu** — ñe'ėkuaarã ñemyatyrõ'i (*eiporu Arapokõi 4-me, ha eñotẽ*)
3. **Reflejo Ñe'ėkuaa Kuatia** — ñe'ėkuarã mbatata hekoveru rehe (*eiporu Arapokõi 6-me*)

Mba'ėichapa oiporu. Eñemboguata umi sección eikotevẽva. Eñemboguata po'a — ñemboguata po'a mba'e vai oĩ ko'ãpe. Eroguata jevy ha eñe'ėkuaa jevy umi ára reñembojoajúvape.

Sección 1

Óga AI Acuerdo

Ñe'ėkuaa ñemboguata ko óga pegua opa ñemombyhypy rehegua mba'ėichapa roiporu — ha ndaiporivaite — AI.

Kova'e ndaha'ėi ñemboguata apyteguarã ojoapýva. Oimeraėva ñe'ėkuaáva omba'apo ko'ãme. Mba'eve oĩrõ ndoikatúi, emoambue ñe'ė eñe'ėkuaa mboyve.

Ára oñemboguatakuévo: _____

Ára oñemyatyrõ jey (90 ára ko árape guive): _____

---

1. Mba'ėepe roiporu AI

Umi tembiapokõi jepokuaa ñepyrũ, mitãmba'e'ỹva oñemongirũ paite. Eheja manomba — “apopyvaguasupy ñeñangareko” oikovéne “ñemyatyrõ mba'epotekuaa apopyvaguasúpe oñemboguata va'ekue rire.”

#	Roiporu AI ... rehe	Mávape omongu'e
1		
2		
3		
4		
5		
6		

---

2. Mba'ėepe ndaiporivaite AI

Umi ipora'ỹva ko ógape. Eheja manomba *mba'ėrepa* ikatu — ñembojereko apo oñemopyahu porãve.

#	Ndaiporivaite AI ... rehe	Mba'érepa
1		
2		
3		
4		
5		
6		

Umi jaipurúséva ñemoarandu rehe: retratokuéra tuja ojgueraha mba'e'aroha ñemboguatápe; réra maymávagua, tenda, mbo'ehao réra AI chatbot-pe; AI ojapova mba'e ñande rako rojakuaa roiporu rehe; AI compañero ojapova amigokuéra térã consejero ñe'ëpoty rembiasakuéra.

3. Mba'épa romomarándúva opavave poguare

Roiporu AI jave, romombe'u. Ñe'ë umi situación especial omondóva mombe'u.

#	Roiporu AI ... rehe	Romombe'u ... pe
1		
2		
3		
4		

Umi jajapoha: AI ojapova tembiapo mbo'eháo peguarã, eiporu ramo. Retrato oñemombarete'i AI ndive tuja ojguerurei marerãme. Texto AI ojapova ñe'ëpoty rohejáma kuéra pe.

4. Ára ha Tenda Ñembojereko

Arepy ha mba'épe roñemyatyrõ AI porurã. Ko'ã ñembojereko oñeñangareko ñembyaty, ke ha jejapo pyahu-ndive.

AI ndaiporivaite jairũ jave

AI ndaiporivaite \\\\\\\ ko'ë jave mbo'erápe

Sección 2

SIFT Apopyvaguasu

Minutokuéra mbohapy ñemyatyrõ mba'e oñemomba'éva, ohechakuaáva, térã romondoséva — AI ojavova térã ndaha'úi.

Omohendáva Mike Caulfield ñanduti ñemoarandu peteĩháme.

Mba'apoguarã irundy

S — EMOMBYKY

Emombyky eñemomba'e, emondo, térã ehupyty mboyve: **emombyky**.

- Emoĩ ñande ñemopyahu. Ñemopyahu yvate ha'e señal oĩva oipurúséva che.
- Eporandu: mba'épa aikuaa ko mba'e rehegua? Ko puna rehegua?
- Ndaikuaáiramo, ko'ã mokõi mba'apoguarã irundy upeichaguare oporandu.

I — EIPORAVO puna

Minuto petĩgua apytépe ekuatia ko'ã pegua.

- Ejoapy aranduka pyahu. Epyta puna réra ha Wikipedia ñe'ẽ ndive.
- Ehecha *mávapa ombojoavy, mávapa otaña, mba'épa oikuaaukáva*.
- Eiporu **ñemomba'e akangue**: eijerure kuaa “Ore rehegua” kuatiápe ndaheroviahápe. Ehecha *ambue puna* ko puna reheguarã.
- Mba'eporu pāpāho peguarã, ehecha ambue puna upe kuatia-aty pegua. ¿Puna maymáva térã ñembe'õ rendóguarã?

F — EJUHU mba'eicha iteĩhápe

Etavy peteĩ puna añoite. Ejuhu mba'épa *puna iñakã porupy* he'i ko afirmación peteĩhápe.

- Epyta afirmación iñepyrũháva — ndaha'úi título — che ñe'ẽme.
- Ejuhu puna tekotevẽgua tuichakue rerekuaa.
- Peteĩ añoite puna mombe'uháme, ko'ã señal pytã.
- AI añoite puna opavaháme, ejuhúi *ndorekói* puna oñepyrũháva.

T — ETOPYTA afirmación, ñe'ëpoty ha ñe'ë ñepyrũhápe

Hetave contenido ñandutípe kopy ndive kopy. Eke'y ñepyrũhápe.

- Ejuhu estudio, documento, vídeo térã retrato ñepyrũháva.
- Eñemomba'e (térã eñemoñe'ëvante) ñepyrũha contexto-pe.
- Eporandu: ¿ningo ñepyrũha ko tembiguarã he'íva ko puna oikuaaukáva?
- Ñe'ëpoty: ñe'ë vai ore japoha oĩ opavave poguare. Ejuhu puna.

AI ñemomba'e jevy

AI ojejapo ramo mba'e ereiporu ereiporu, mokõi ñemyatyrõ jevy:

Ñemyatyrõ	Mba'épa ehecha
Ñe'ëkuua AI oñemo'áva	Ejopy oimeraëva ñe'ëkuua link ndive. AI omohendáva link, libro réra, caso judicial ha estudio oĩmbáva ndahasëhápe. Link 404 ojuhúramo térã pepa ndojejuhúramo, ambue oĩva ko'ãpe oĩ porã'yva.
Ñe'ëpoty AI oñemo'áva	Epyta ñe'ëpoty katupyrymba comillas ndive. AI ñe'ëme añoite ojuhúramo, oñemoĩkuri'y.

Minutokuéra mokõi renda checklist

Eky'a, eñemombyta, eñeñotë billetera-pe térã eñemomba'e computadora-pe.

AROMONDO MBOYVE TĒRĀ AMBA'APO:

[ ] S – Amombyky. Ndaikuaarōi atoro.

[ ] I – Aikuaá mávapa ojapo ko'ã.

[ ] F – Ajuhu ambue puna mokōihápe.

[ ] T – Atopyta ñepyrũhápe.

AI ojejapo ramo:

[ ] Ñe'ėkuaa peteĩháva (link ojejapukai).

[ ] Ñe'ėpoty ojejuhu AI'ỹ guare puna-pe.

Óga ñembojereko rehegua porandu

Eiporu ko'ã 5 minuto semana taiho ñembojereko ojerekomba'évo.

1. “*Emuestra peteĩva tone-me arehechava arereimondóva hetave. SIFT romba'apo.*”
  2. “*Eiporavo afirmación ereihaėkuáava. Etopyta ñepyrũhápe. Ningo imaymávagui ha'e jave?*”
  3. “*Ejuhu AI ñembohováí ñe'ėkuaa ndive. Ejopy ñe'ėkuaa. ¿Ojejapukai?*”
  4. “*Mba'épa romombarete jepevégui? SIFT romba'apo ore mokōihápe puna yvate rehe.*”
-

Sección 3

Reflejo Ñe'ẽkuaa Kuatia

Mba'apoguarã Arapokõi 6-me. Oimeraẽva — tovajami ha mitãrusu — oheja iñe'ẽkuaa kuatia. Ñemomba'e kuatia. Upéi ojejuhu heladéra ari, pe'a ary, mba'ére irundivéva ojehecha araka'eve.

Ñembojereko: oimeraẽva ñe'ẽkuaa ikatu ambue ojehecha ejapo ramo térã nderejapoiramo. “Ahechakuaata porãve” ndaiporivaite. “Aheja chewae celular cocina-pe jairũ jave” — ko'ã aipo.

Eñemboguata **mokõi copia itei** ku'i kuatia — peteĩ oimeraẽvagua. Eñemboguata hetave óga oĩ hetave membyrõ ramo.

Kuatia 1

REFLEJO ÑE'ĒKUA KUATIA

Che réra: _____

Ko'ã ñe'Ēkuua ajapova ... pe: _____

Ko ára: _____

_____

Mba'apoguarã mbohapy aroambue, eikuaakatúva:

1. _____

_____

2. _____

_____

3. _____

_____

_____

Amboavy ramo, rerekóma che permiso emoñe'Ēse
che ndaherirōi.

Ñe'Ēkuua: _____

Kuatia 2

REFLEJO ÑE'ĒKUA A KUATIA

Che réra: _____

Ko'ã ñe'Ēkuaa ajapova ... pe: _____

Ko ára: _____

_____

Mba'apoguarã mbohapy aroambue, eikuaakatúva:

1. _____

_____

2. _____

_____

3. _____

_____

_____

Amboavy ramo, rerekóma che permiso emoñe'Ēse
che ndaherirōi.

Ñe'Ēkuaa: _____

Ñemopyahu haguã ñemba'e

Eiporu ikotevĕramo, ko'ã ñe'Ēkuaa ambue mba'aporogua omba'apóva. Erekopiéi — eiporu ejuhu haguã ndeñe'Ēkuaa.

Tovajami ohaiva:

- Aheja chewae celular cocina-pe jairũ jave, pyhareve.
- Aromombe'u areko'arō AI aiporúva oñemboguata haguã — tembiapo mbo'ehao peguarã ñe'Ē pepyme'Ē ñotȳrupi.
- Ajeruréta ñemoĩ ndéve mba'e retrato emondo mboyve redes peguarã.

- Aroky ñe'e celular rehegua minutokuéra po mboyve ejuhu jave póрте.
- Ndaikuaái mba'eve jave, aromombe'u "Ndaikuaái — ajeruréta" ndaha'ei amboajoparo.
- Aheja computadora ñemomba'e'yre ore ñembo'e joja semana jehe.

Mitãrusu ohaiva:

- Ndaiporu AI compañero app mbo'ehao ary pyhareve-pe.
- Aromombe'u mba'e apps aiporu AI ndive, ejeruréva jave.
- Aheja chewae celular ary yvy jairũ jave.
- Ahejáta nde rekávo mba'e apyteguarã eñembohováí mboyve AI chatbot rehegua.
- Amuestra ndéve, peteĩ semana ikatúpe, mba'e ajapova térã aikuaáva AI ndive.
- Aroky TikTok ake mboyve.

Ñembo'e joja aramo taiho

Ñemomba'e kuationa rire, emoĩ kalendariópe ñembo'e 30 minuto aramo taiho. Oimeraẽ aravo aramo. Porandu mbohapy:

1. *Mba'épe AI ñepytyvõ ko aramo?*
2. *Mba'épe AI omba'apo vai ko aramo?*
3. *¿Ningo ro'acuerdo oikovéma, térã oñemodifikáta?*

Ñembo'e joja ñepyrũ ára: _____

Mba'épe ñembo'e joja: _____

Mávapa oñehenói ñemombyky ramo: _____

Apopyvaguasu opa.

Omohendáva ñemba'e 6-arapokõi kursópe "AI Ñemoarandu Tovajámi ha Mitãrusu-ndive." Eñemboguata, ehai, eñembyta, eñemomba'e heladéra-pe. Po'a ndive ñamba'apo — ko'ã ñepyrũ oĩ ko'ãpe.

Licencia: CC BY-SA 4.0   Nipo **The Kiwi Dialectic** — kiwidialectic.substack.com